

Plukovník doc. RSDr. Jan Polášek, CSc.
doc. Ing. Jiří Havlík, CSc.

FILOZOFICKÉ ASPEKTY INFORMACE VE VOJENSTVÍ

Procesy řízení v kterémkoli společenském systému, tedy i v armádě, jsou spojeny se získáváním, zpracováním, oběhem, ukládáním i využíváním informací. Informace plní v současné etapě vývoje společnosti i vojenství stále narůstající funkci. V podmínkách armády ovlivňují procesy řízení, velení a rozhodování, mají vliv na formování vědomí a postojů příslušníků armády a plní důležitou úlohu při zkvalitňování praktické činnosti subjektu vojenství i při rozvíjení jeho společenské i vojenské aktivity.

Mimofádně důležitou úlohu plní zvláště v současné době. Nové politické myšlení výrazně poznamenává i tuto oblast. Odstranit administrativně byrokratické formy řízení, přemíru hlášení, vyhodnocování, vedení nejrůznější dokumentace, které v nejednom případě nikdo nepoužívá, explicitně i implicitně souvisí se zpracováním i využívanou informací. V současných podmínkách vojenskovědeckého poznání jde o využití všeho, co vede ke zkvalitnění a zefektivnění veškeré činnosti, k dosahování kvalitativně vyšších a pokrokovějších výsledků, vyšší ekonomice času ve prospěch tvůrčích sil a schopností všech příslušníků armády.

Spolehlivé informace jsou nutné pro jakoukoli vojenskou činnost, od které se očekávají adekvátní výsledky. Jejich zkvalitnění se dotýká nejen obsahu vojenských informací, nutných pro procesy řízení a velení v ČSLA, ale také jejich rozsahu a forem i metod zpracování a předávání informací. Větší pozornost si zaslouží i informace zpětné vazby mezi objektem a subjektem řízení.

V přelomovém charakteru vývoje společnosti i armády vystupuje do popředí řada nových problémů souvisejících s tokem informací. Problémy, které byly dříve chápány jako samostatné, nezávislé a od sebe vzdálené, se prezentují v dnešních podmínkách jako vzájemně související a podmíněné.

Ve svém článku si neklademe za cíl postihnout problematiku informace ve vojenství v její celé šíři, ale zaměříme se na její filozofickou podstatu, strukturu a význam v systému vojenské činnosti v podmínkách vědeckotechnické revoluce ve vojenství.

Poznání a informace

Požadavek zkoumání filozofického aspektu pojmu vojenské informace je dán potřebou postihnout nejobecnější stránky informace, její zdroje, druhy, formy, vzájemné vazby mezi nimi i jejich sociální funkci.

Gnozeologickým východiskem analýzy informace je teorie odrazu. Odraz je univerzální vlastnost hmoty. Je jedním ze specifických projevů objektivní souvislosti věcí a jevů, jedním z důsledků jejich vzájemného působení. Charakter odrazu v neživé a živé přírodě se od sebe liší především schopností živé hmoty odrážet vlivy vnějšího i vnitřního prostředí v podobě podráždění spojeného s aktivní výběrovou reakcí na základě biologických, u vyšších živočichů s existencí ústřední nervové soustavy i psychologických smyslových procesů. Smyslovost zachycuje jen vnější znaky, vlastnosti a vztahy.

Vývojově nejvyšší formou odrazu je lidské vědomí. Je to myšlenkový abstraktně logický pojmový odraz skutečnosti, který zpracováním „smyslových informací“ vytváří obraz, model odražené skutečnosti, odhaluje její podstatu, vnitřní strukturu, příčiny i zákonitosti jejího vzniku a vývoje. V procesu odrazení objektivní skutečnosti je tato poznávaná skutečnost transformována do kvalitativně jiné poznávané roviny, v níž se přeměňuje z objektivního v subjektivní, z věci – v pojem věci nebo jevu.

Poznávací proces předpokládá tvořivý přístup k objektivní realitě a odrazu. Vyžaduje postižení objektu nejen takového, jaký je v daném okamžiku, ale i v procesu jeho vývoje, v jeho potencích a možných formách změn. Provedená analýza si vyžaduje formulaci závěru. Jaký je vztah mezi poznáním a informací? V obecné podobě platí, že výsledky každého poznávacího procesu, které odpovídají objektivní skutečnosti, mají informační hodnotu, jsou reálnou nebo potenciální informací. Ve zcela konkrétním procesu však ne každé poznání je informací. Systém poznatků má informační hodnotu v konkrétní situaci tehdy, stává-li se nevyhnutelným předpokladem poznávací nebo praktické aktivity ve svém zapojení do sociálního procesu, společenské praxe, jejímž cílem je přeměna přírody, společnosti i lidského myšlení.

Z hlediska teorie poznání můžeme tedy informaci měřit hodnotou jejího účinku na subjekt, z hlediska kvality obsahu jejího vlivu na odstranění omylů a jednostranností poznání i praktické činnosti subjektu. Rozhodujícím faktorem při posuzování účinnosti informace je tedy jednání subjektu.

Informace musí být optimální, tj. musí postačovat k dosažení poznávacího nebo praktického realizačního cíle. Při nadbytku informací vynakládáme zbytečné prostředky a čas na získávání a zpracování informací. Vzniká nebezpečí, že utoneme v přemíře údajů, které znesnadňují volbu i rozhodovací proces. Nedostatek informací vede k subjektivismu, k čistě živelním nezodpovědným rozhodnutím a činnostem, která je neslučitelná s vědeckým poznávacím procesem.

Sociální a vojenská informace

Sociální informace jsou nejvyšším, nejsložitějším, nejdynamičtějším a nejproměnlivějším typem informací. Obsahem sociálních informací jsou informace o společnosti, společenské makrostruktuře a mikrostruktuře, jejich vývoji, společenských vztazích, rozporech a jejich řešení. Sociální informace vstupují do sféry poznávacích, rozhodovacích, řídicích a společenskopraktických procesů. Jsou odrazem společenské, materiální a duchovní reality vypovídající o vztazích přírody a společnosti, společenských vztazích a jejich proměnách.

Vojenské informace jsou specifickou formou sociální informace vztahující se k vojenství jako celku a jeho strukturálním prvkům a jsou využívány k řešení problémů vojenství a k řízení vojenských procesů. K obsahu vojenských informací patří zejména informace o vojenské doktríně států a koalic, o výstavbě a struktuře ozbrojených sil, o jejich množství, kvalitě zbraní a bojové techniky, připravenosti vojáků a velitelského sboru na vedení ozbrojeného zápasu, o strategii, operačním umění a taktice, o morálně politickém a psychologickém stavu vojsk, o stavu vztahů armády a společnosti aj. Druhou skupinu tvoří informace spojené s bojovou přípravou a každodenním řízením činnosti vojsk. Informace používané při řízení armády jsou svou podstatou sociálními informacemi. Subjekt vojenství, který je vytváří a využívá (velitelský sbor ČSA), je objektem i subjektem řízení.

Vojenské informace mají i **interdisciplinární charakter**. Jejich obsahem jsou fakta, zprávy, události a procesy vojenského života v nejobecnějším slova smyslu, materiální a duchovní, ekonomické, politické, ideologické, vědecké i vojenské. Použití vojenské informace souvisí s nejvyšším stupněm účelnosti. Málokterá sociální informace je zpracována tak funkčně, všestranně a v rozmanité formě jako informace vojenská.

Z hlediska požadavků, které jsou kladeny na vojenskou informaci, vystupují do popředí přesnost, včasnost, spolehlivost, rychlost, stručnost, utajenost a novost. Každá opožděná informace ztrácí svou informační hodnotu. Informace ve vojenství jsou **dynamické**. Mnohé z nich, které se např. dotýkají přípravy průběhu ozbrojeného zápasu, mají časově omezenou platnost a relativně brzy ztrácejí svou informační hodnotu.

Nebývalý růst palebné a úderné síly vojsk, nasycenost vojsk bojovou technikou, vysoce manévrový charakter soudobých vojenských operací a široký rozmach bojové činnosti na rozsáhlých prostorech zvyšuje objem nutných informací o situaci a komplikuje vyhodnocení.

Informace používané pro řízení vojenských procesů představují složitý souhrn interakcí informačních toků. Mohou to být informace **obyčejné**, zpravidla empirické, které umožňují orientovat se v každodenní činnosti.

K realizaci převážné části řídicích funkcí jsou nezbytné **informace systematické, vědecké**, jejichž obsah i forma závisí na zvláštích objektu řízení, na tom, jaké úlohy smí plnit, ale také na pravomoci řídicího subjektu.

Je-li objektem řízení pluk nebo svazek a rozhodnutí se dotýkají jejich aktivity jako celku, jsou nutné komplexní informace o stavu všech sfér vojenského života – sociálně politické, ekonomické, vojenskotechnické, morálně psychologické, kádrové apod.

Jsou-li řízeny jen některé sféry vojenských činností podle charakteru vojenské dělby práce, musí informace odrážet stav této sféry vojenské aktivity. Při tom je třeba rozlišovat informace nutné pro přípravu předběžného rozhodnutí a pro vlastní rozhodovací proces od operačních informací zabezpečujících fungování určitého systému, charakterizující jeho okamžitý stav a vnějších informací od jiných objektů (sousedů), propojených komunikačně a funkčně s daným systémem. Specifickou úlohu plní evidenční informace o průběhu a výsledku práce systému. Extenzivní přístup k evidenčním informacím vede k formalismu. Spleť informací, jejich zdvojení a nadbytečnost (nepoužitelnost) v dané situaci ztěžuje řídicí a rozhodovací procesy ve vojenství. O optimálnosti informací hovoříme tehdy, dosáhneme-li s minimálním množstvím informací maximální možnosti informací použitelných v řídicích procesech k zabezpečení efektivního fungování systému.

Ke složitým problémům patří určení optimálního množství informací, protože vojenské systémy mají množství prvků s rozmanitou vnitřní i vnější interakcí. Rovněž přenos informací od subjektu řízení k objektu může být znehodnocován poruchami technického rázu i faktory psychologickými. Zprávy přijímá a k přenosu vybírá člověk s konkrétními osobními znalostmi, zkušenostmi, určitého psychického založení a nelze zabránit možnosti jejich subjektivistické interpretace.

Vojenské informace můžeme různým způsobem klasifikovat. **Podle obsahu** rozlišujeme informace politické, ekonomické, vědeckotechnické, vojenské, informace o vlastní jednotce, sousedech, nepříteli apod. **Časový rozměr** je rozdílný u informací v současnosti a informací, které mají prognostický charakter. Zanedbatelná není také životnost vojenských informací v době míru a v průběhu ozbrojeného zápasu.

Podle funkce v procesu řízení rozlišujeme informace direktivní (rozkazy, nařízení), informativní, administrativně právní, organizační, kontrolní, normativní a správní. Tok informací mezi objektem a subjektem řízení má podobu informací **přímé vazby** (od subjektu řízení k objektu) a **zpětné informace** (od objektu k subjektu řízení). Vojenská organizace vytváří optimální podmínky kvalitního toku informací od subjektu k objektu řízení. Platí to i v informacích výchozích, korigujících, kontrolních, složitější jsou již zpětné informace od objektu řízení k subjektu o dosažení stanovených cílů či splnění či nesplnění stanovených úkolů. Dále můžeme rozdělit informace na **informační toky uvnitř daného systému**, mezi jeho strukturálními prvky, a na informace, zajišťující interakci mezi konkrétním **systémem a okolím** (vnější informace např. o sousedech), se kterým je daný systém funkčně propojen a který na něj také působí.

Z naznačených vazeb různých druhů informací ve vojenství vyplývá, že práce s informacemi je tvořivá, intelektuální, vyžaduje poznání složitosti mechanismu společenských a vojenských vztahů, zákonitostí i tendencí vojenského vývoje i možnosti a mezí jejich využívání. Práce s vojenskými informacemi vyžaduje znalosti o vojenství, technice, vědě, duchovní kultuře, znalosti o lidech, kolektivech a jejich vzájemném působení. Sociální informace ve vojenství nesouvisí jen s komunikačním přenosem. Informační tok je procesem ideologickým. Motivuje, aktivizuje, nebo demobilizuje příjemce. Je jedním z významných faktorů aktivizace subjektivního činitele v podmínkách změn ve společnosti a v armádě.

Významným prostředkem k intenzivnějšímu a efektivnějšímu využívání informací je výpočetní technika. Vědeckotechnický rozvoj poznamenává rozhodujícím způsobem obsah, formu, zpracování i tok informací. Automatizace řízení bojové techniky a automatizovaný systém řízení a velení prolomily hranice duševní činnosti. Aplikace mikroelektroniky ve vojenském urychlila proces získávání, vyhodnocování a předávání informací, a tím podstatným způsobem přispěla ke zdokonalení forem organizace vojenské činnosti i řízení, umožnila optimalizaci vojenských činností i zvýšení kvality výsledků vojenské činnosti.

Dochází k nové kvalitě poznávacího procesu. Smyslové poznání nahrazují optické zvukoměrné přístroje. Rádiové a telefonní spojení, televize, radiolokace, využití laserové techniky pro velmi přesnou orientaci násobí možnosti smyslových orgánů. Existuje reálná možnost „vidět“ a vyměňovat si informace na desetitisíce kilometrů. Přístroje umožňují vnímat ultrafialové, infračervené oblasti světla. Ultrazvukové vlny, magnetické a elektromagnetické pole umožňuje zjištění nepřitele a identifikovat konkrétně smyslově jeho činnosti i průběh ozbrojeného zápasu.

Výpočetní a grafická technika pomáhá modelovat a projektovat vojenské činnosti, a tak připravovat objektivní podklady pro řídicí a rozhodovací činnosti. Moderní technika tak přispívá k lepšímu využívání a přímé podpoře specificky lidských schopností, jako jsou abstrakce, intuice, a zvyšuje rychlost získávání a předávání informací, vylučuje chyby z přehlédnutí, zapomínání či nepozornosti, vylučuje člověka z nevhodného, zdraví a život ohrožujícího prostředí.

Výpočetní technika tak umožňuje řešit rozpory mezi nebyvalým růstem palebné a úderné síly vojsk, vysoce dynamickým a manévrovým charakterem soudobých operací, širokým rozmachem bojových činností na rozsáhlých prostorech a potřebou nových, objemově četnějších informací v kratším čase přijímaných, zpracovaných a předaných. Zkušenosti ze cvičení ukazují, že velitel musí soustřeďovat fakta pro hodnocení situace až ve čtyřnásobném rozsahu než dříve. Současně se doba na přijímání, zpracování a předání informací značně zkracuje. V těchto podmínkách mimořádně vzrůstá faktor času. Za podmínek možného použití zbraní hromadného ničení je nutné počítat ne s hodinami, ale minutami a sekundami.

K vyřešení těchto požadavků je třeba nových přístupů a nových prostředků. Proto vzrůstá význam kybernetiky při automatizaci procesů řízení. S tím je však nerozlučně spjata otázka toku informací.

Aplikace mikroelektroniky neguje řadu dříve vzniklých činností a zkušeností spojených se získáváním, zpracováním a předáváním informací a vyžaduje přizpůsobení dosavadní organizace a řízení nárokům a možnostem nové techniky a jejím rychlým změnám.

V současné době na základě získaných zkušeností z procesů automatizace nestojí před vědeckovýzkumnými pracovníky úkol maximální automatizace, ale optimální automatizace. Ve vztahu k vojenským informacím jde o zefektivnění sběru, shromažďování, zpracování a předání informací v bojové situaci, ulehčení a zdokonalení všech operačně taktických výpočtů potřebných k přijetí bojového rozhodnutí, umožnění zrychlení předávání bojových úkolů a zkvalitnění účinnosti kontrolní činnosti u podřízených vojsk.

V oblasti řízení vojsk je úloha člověka ve funkci velitele zařazeného do hierarchického systému nedílné velitelské pravomoci nezastupitelná. Velitel nemůže být zcela vyloučen z procesů velení vojskům. Jeho funkce se budou měnit a budou stále složitější. Rozhodnutí velitele nelze redukovat na jednoduchou operaci spojenou s výpočtem nebo volbou vhodné varianty na základě zpracovaných informací. Má úkol nadchnout podřízené k obraně vlasti, mobilizovat jejich duševní a fyzické síly; podnitit vojáky k hrdinnému zápasu, je integrální součástí přípravy podřízených k plnění bojového úkolu.

Automatizovaný systém velení, spojený především se získáváním, zpracováním a předáváním informací, slouží veliteli jen jako prostředek pro optimální volbu rozhodování. Rozhodování opírající se o politické, ekonomické, vojenskotechnické, ideologické, kádrové a jiné informace, podložené sociálními ideály a cíli, zůstane vždy doménou člověka.

Jakou úlohu plní jednotlivé druhy informací nutných k rozhodovacímu procesu a jaké problémy existují při jejich získávání a zpracování v přípravě velitelova rozhodnutí, je obsahem dalších studií.

СОДЕРЖАНИЕ

● К 45-й годовщине освобождения Чехословакии	3
Полковник Ладислав Клима, кандидат военных наук	
● Некоторые предложения по формулировке научной политики	5

ВОЕННОЕ ИСКУССТВО

Генерал-майор Вацлав Роучка, кандидат военных наук, доцент	
● К принципам военного и оперативного искусства	11
Полковник Зденек Грон, кандидат военных наук, доцент	
● Десантно-штурмовые действия	15
Подполковник Франтишек Валах, кандидат военных наук	
● К значению учений	20
Подполковник Йосеф Йедличка	
● Строительство и развитие ежедневной информационной системы	23
Подполковник Ладислав Куба	
● Планирование, координация и эффективность проверок	30
Подполковник Иван Грбек	
● Новые явления в оперативном и боевом применении войск ПВО	34
Подполковник Мартин Петруф, кандидат военных наук, доцент	
майор Ото Ковач, кандидат военных наук	
● Возможности применения новых АСУ в войсках ПВО	37
Полковник Ладислав Гадаш	
● К задачам РЭБ	40
Подполковник Ярослав Зелены, кандидат военных наук	
подполковник Петр Шкроб, кандидат военных наук	
подполковник Йиржи Янкуй	
● Вопросы защиты от высокоточного оружия	44
Полковник Бластимил Завржел	
полковник Йиржи Рышанек, доцент	
● Вопросы создания госпитальной базы с упором на тыловое и медицинское обеспечение	52

МНЕНИЯ ЧИТАТЕЛЕЙ

● Применение железнодорожных войск при транспортном обеспечении современных операций	58
--	----

ИЗ АРМИЙ СТРАН ВАРШАВСКОГО ДОГОВОРА

● Военная игра	62
● Встречное сражение в оборонительной операции	66

ИНФОРМАЦИИ

Подполковник Мирослав Веинер	
● Мнения на достижение господства в воздухе	74
Подполковник Йосеф Солничка	
● Тактическая и армейская авиация противника в уничтожении бронированной техники	78
Полковник Ян Полашек, кандидат общественных наук, доцент Йиржи Гавлик, кандидат военных наук, доцент	
● Философские аспекты информации в военном деле	83